

Com s'escriu un llibre

José Martínez de Sousa
Bibliòleg, ortotipògraf i lexicògraf
Barcelona

Em convida la direcció de la revista *In vitro veritas* a descriure breument com s'afronta la tasca d'escriure un llibre. Mai m'havia enfrontat a una sol·licitud semblant, però crec que és més fàcil posar-s'hi i escriure efectivament un llibre que dir amb brevetat com s'escriu. Per descomptat, també em seria més fàcil explicar com escric jo un dels meus llibres que dir genèricament com s'escriu un llibre. Dic això perquè, com és lògic, cada llibre tracta d'un tema distint, té un enfocament diferent, exigeix un grau propi de coneixement del tema i distinta profunditat en el tractament, un llenguatge també diferent i una presentació més o menys formal, i tot això influeix decisivament en la forma de realitzar un llibre.

El primer que es necessita per a afrontar l'escriptura d'un llibre és saber quin tipus de llibre pretenem escriure. Com és sabut, no són comparables les novel·les amb els reportatges ni aquests amb els llibres tècnics o científics. És probable que el lector pensi que és més difícil escriure un assaig sobre biotecnologia que una novel·la de l'oest. No obstant això, no estic segur que qui així pensi l'encerti plenament. És obvi, per poc que s'analitzi, que un llibre sobre biotecnologia deu tenir molta dificultat intrínseca, i que potser un relat sobre una aventura de l'oest no tingui tanta dificultat. S'oblida, de totes maneres, que cadascú ha d'escriure sobre allò que coneix, ja que probablement a un biotecnòleg li seria molt difícil escriure un relat de l'oest si mai n'ha escrit cap (i més difícil encara si ni tan sols ha llegit una novel·la d'aquest gènere), tal vegada en la mateixa mesura que a un escriptor de relats de l'oest li seria pràcticament impossible afrontar l'escriptura d'un llibre sobre biotecnologia. *Mutatis mutandis*, el mateix podríem dir de la traducció; amb freqüència es diu que traduir de l'alemany és més difícil que traduir del francès. És probable que en el fons hagi una mica de veritat en això, però no tanta com es creu, ja que qui tradueix de l'alemany és un traductor d'alemany, el qual, en principi, ensopegarà amb dificultats comparables amb les que es trobarà un traductor de francès en relació amb aquesta llengua. I encara més, també podríem dir que no és el mateix escriure un tractat de biotecnologia que un diccionari monogràfic d'aquesta matèria, ja que aquesta segona obra comporta coneixements de lexicografia a més dels pròpiament biotecnològics.

Però no n'hi ha prou amb conèixer bé la matèria de la qual es va a escriure. L'escriptura d'un llibre ha de respondre a una necessitat. L'elecció d'un tema poc original només es justifica si se li dona un enfocament distint al d'altres autors, un tractament més profund, una anàlisi més completa, un conjunt de dades no proporcionades encara, etcètera. Escriure un llibre simplement per copiar i repetir el que ja s'ha dit, sense aportar ni tan sols un punt de vista diferent o una anàlisi més actual, mereix solament el menyspreu més absolut. És cert que potser un editor poc experimentat o sense massa escrúpols

científics serà capaç de publicar una obra d'aquestes característiques, però això no justifica l'acte d'ocupar amb una obra despreciable el lloc que podria ocupar, en l'editorial i en les llibreries, un llibre original i ben escrit i, per tant, útil als seus lectors.

En línies generals, tampoc mereix aplaudiment qui afronta l'escriptura d'un llibre sobre una matèria que no domina prou com per sortir-se'n airós i contribuir amb honradesa a l'auge i avanç de les ciències i les tècniques. En un cas semblant, només un esforç notable per part de l'escriptor per superar les seves ignoràncies i buits en relació amb el tema li pot redimir de l'atreviment que suposa penetrar en jardins millor atesos per mans més hàbils i coneixedores. És cert que de vegades es detecten buits culturals en parcel·les concretes, però en aquests casos ha de ser un editor qui decideixi encarregar l'obra necessària o bé un autor o una associació qui es responsabilitzin de cobrir aquest buit amb una obra digna i ben realitzada.

A l'hora de posar-se a escriure un llibre és important definir amb la major precisió possible la idea nuclear entorn de la qual girarà la redacció. Una vegada que hàgim perfilat bé la idea, és a dir, la matèria concreta sobre la qual anem a escriure el text, hem d'establir l'enfocament i l'extensió més adequats, el nivell lingüístic, la divisió en parts o capítols (preferiblement amb numeració científica). Al mateix temps, cal començar a establir com haurà de ser d'ample i alt el tronc de l'arbre que estem configurant, quantes branques importants sortiran d'ell per a desenvolupar-se en altres branques i cadascuna d'aquestes en branquetes, fulles, fulletes, etcètera. L'arbre que està creixent pot ser molt frondós o més aviat esquitit. Dependrà de la profunditat del nostre estudi, de la riquesa o pobresa de la nostra redacció, de la riquesa o propietat del nostre llenguatge a l'hora de descriure l'arbre amb el seu tronc, les seves branques, les seves fulles i les seves fulletes.

Al posar-se a escriure cal tenir en compte que no es redacta un llibre científic o tècnic amb les mateixes paraules i oracions que una novel·la o un reportatge. El llenguatge científic té exigències d'exactitud i concisió expressives que no han d'afectar la redacció literària. Per contra, la redacció literària pot adornar-se amb floritures que estarien fora de lloc en la redacció científica. Aquesta, d'altra banda, pot valer-se de les normes establertes en un llibre d'estil, si l'editorial per a la qual escriu en disposa. De no ser així, l'autor ha de ser conscient que en els escrits científics i tècnics s'apliquen, en general, normes de composició i redacció que tenen en compte els criteris d'estil i escriptura establerts per organismes internacionals.

Escriure per escriure pot tenir el seu encant, però, en general, no té sentit. Escriure un llibre pressuposa acceptar un repte amb la realitat i un compromís amb el lector. La realitat exigeix el compliment de certs requisits de seriositat en l'exposició de les dades, mentre que el lector mereix un esforç conscient per realitzar obres que valguin el que costen i que serveixin per a perfeccionar a les persones, per il·lustrar-les i educar-les, no per desviar-les d'aquestes metes.

Una vegada que hem elegit i perfilat la matèria sobre la qual anem a dissertar, cal preparar-se per viure, dormir, pensar, caminar, menjar, etcètera, en

companyia de la matèria i tota la seva parentela. Fins i tot sense haver-lo començat a escriure, vivim amb el llibre i per al llibre. No és fàcil desfer-se de la idea que ens obsessiona. Qualsevol lectura, qualsevol detall d'un text, d'un llibre, d'un periòdic, de la televisió o de la ràdio cobra per a l'escriptor una importància inusitada. És curiós: abans ni tan sols reparàvem que certs matisos relacionats amb la nostra idea principal poguessin existir. Des que comencem a pensar a escriure una mica sobre la nostra matèria, ens adonem que l'univers tot, a més del nostre propi planeta, està impregnat de detalls que es refereixen al nostre tema o que poden encaixar en ell. Decidits a tirar endavant l'escriptura del llibre, malgrat les dificultats que endevinem en l'horitzó, hem de mantenir-nos fermes fins i tot en els casos de decaïment, que es presentaran. Cert tipus d'obres són de confecció difícil, pesada i tediosa. Si des del principi som plenament conscients que això serà així, estarem millor armats per a plantar cara a les hores baixes.

Un dels aspectes més seriosos del treball, especialment en obres científiques i tècniques, és la del maneig de la documentació. En aquest tipus d'obres gens es dona per cert si abans no s'ha comprovat la seva veracitat o exactitud. El dubte constant serà el company de les nostres investigacions, i sol la consulta d'obres o treballs seriosos ens redimirà d'ell.

Quan sembli que els resultats de la investigació s'acumulen i amenacen amb envair-nos i ofegar-nos, és aconsellable anar donant forma als capítols en que hem dividit la matèria i als seus paràgrafs. Per a aconseguir-ho cal establir un ordre intern en cada divisió textual, a fi de trobar aviat el lloc on estem tractant certa part de la matèria. És important no deixar-se dur per l'abundància d'informació en un cas i per la misèria en uns altres. Cal introduir cert equilibri intern a fi d'evitar que en uns casos sobri informació i en uns altres en falti. És probable que per a això hàgim de seguir certa línia d'investigació que es resisteix a proporcionar les seves dades, però no queda altre remei. Una obra és un edifici que no pot inclinar-se a un costat si no és per a esfondrar-se.

L'obra només pot considerar-se acabada quan racionalment no pot afegir-se res sense desequilibrar el conjunt. Quan l'autor decideixi que aquest moment ha arribat, li queden encara una sèrie de funcions relacionades amb l'obra que ha acabat. Per exemple, haurà de corregir un joc de galerades i un altre de compaginades, així com fer els índexs (el de contingut i l'alfabètic). I quan l'editor li comuniqui que el seu llibre està imprès i enquadernat comencen per a l'autor els judicis més temuts: el de la crítica dels experts i el de l'opinió del lector. En aquells dies, l'autor recollirà el fruit que correspongui a la llavor que ha plantat.

Citació recomanada per a aquest document:

Martínez de Sousa J. Com s'escriu un llibre. In vitro veritas 2004;5, art. 64: <www.acclc.cat/>